

ДАНИИ ЗА ЗАПАЗЕНИ ЕКЗЕМПЛЯРИ ОТ ТРУДОВЕТЕ НА ПЕТЪР БОГДАН (ОТПЕЧАТАНИ ИЛИ ПРИГОТВЕНИ ЗА ПЕЧАТ ОТ НЕГО)

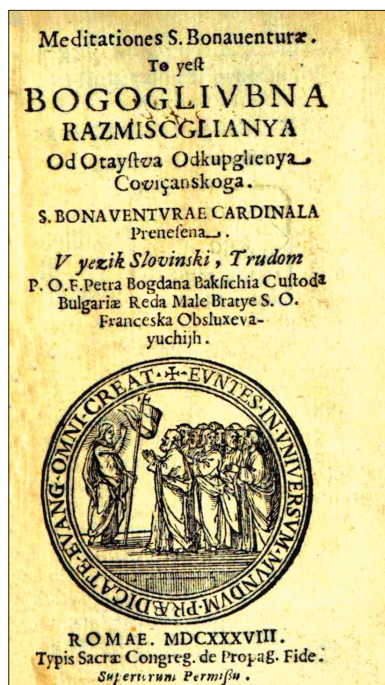
Лилия Илиева

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Резюме. Статията представя запазените копия на четирите книги, приготвени от Петър Богдан за печат: 1. Книга на т.нар. илирийски или словински език със заглавие *Meditationes S. Bonaventurae*, тоест „Размишления върху тайнството на човешкото изкупление на св. Бонавентура, преведени на словински език с труда на Петър Богдан Бакшич, кустод на България, от ордена на Малките братя на С[ветия] О[тец] Франциск Обсерванти“. Рим, 1638 г. 2. Приложение към първата книга, поема за двете смърти на човека, замислена като отделна публикация. 3. Книга на т.нар. илирийски език под заглавие „Небесното съкровище на Дева Мария, Божия майка / преведено от Петър Богдан Бакшич, Монах от Малките братя, служещ като Сардикийски или Софийски архиепископ“, издадена в Рим през 1643 г. 4. Четвъртата книга, приготвена от автора за печат, е известна само в ръкопис. Това е трактат, написан на латински език, под заглавието „За древността на бащината земя и за българските дела“. Ръкописът се пази в Библиотека „Естенсе“ в Модена, Италия.

Ключови думи: стари български книги; седемнайсети век; български католици; Петър Богдан Деодатус

I. Първата книга, която издава Петър Богдан, е *Meditationes S. Bonaventurae, to yest Bogoglivbna razmiscglianya od otaystva odkupglienya covičanskoga S. Bonaventurae cardinala prenesena u yezik Slovinski, Trudom P. O. F. Petra Bogdana Baksichia Custoda Bulgariae Reda Male Bratje S O Franceska Obsluxeveyuchijih. Romae, MDCXXXVIII, Typis Sacrae Congreg. de Propag. Fide*. Първата част на заглавието е дадена на латински, каквато е била практиката на изданията на Конгрегацията за пропаганда на вярата (както е отбелязал Петар Колендич през 1926, стр. 14¹⁾). В превод заглавието гласи „*Meditationes S. Bonaventurae*, тоест Размишления върху тайнството на човешкото изкупление на св. Бонавентура, преведени на словински език с труда на Петър Богдан Бакшич, кустод на България, от ордена на Малките

Фигура 1

Сигнатура: Sign.: R-78.

Каталожно описание на библиотеката:

Bakšić, Petar Bogdan

Meditationes S. Bonaventurae to yest Bogoglivbna razmiscglianya od otaystva odkupglienya covičanskoga S. Bonaventurae cardinala / prenesena v yezik slovinski, trudom P. O. F. Petra Bogdana Baksichia ... – [1. izd.] – Romae : Typis Sacrae Congreg. de Propag. Fide, 1638. – [12], 226 str. ; 16° (14 cm).

Jed. oblik autorovog imena: Petar Bogdan Bakšić. – Str. 209 – 226 dodatak u stihovima: Od dvostruke smarti covieka / sloga O. fra Petra Bogdana. – Str. 211 – 215: Posveta Mariji Katicinoj. – Izvoran pergamenski uvez; listovi u gornjem desnom kutu izgrizeni od crva; nepotpuni primj., nedostaju str. 217/218³⁾.

Usporedni naslovi:

* Bogoljubna razmišljanja od otajstva otkupljenja čovičanskoga s. Bonaventure kardinala

UDK: 27-583; 09(=163.42)"16"

Старото название на тази библиотека е Knjižnica Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti. Екземпляр с печат, който носи това означение, е използван от П. Колендич, който е дал и снимка от титулната страница⁴⁾.

брата на С[ветия] О[тец] Франциск Обсерванти“. Рим, 1638 г.

Титулна страница: (фиг. 1)

Ръкописът на книгата (в цялост или частично) се пази във Ватиканската библиотека (Biblioteca Apostolica Vaticana, сигн. Borg. ill. 23)²⁾.

Тази книга съдържа и приложение – поемата „Двете смърти на човека“ (или „За двойната смърт“) заедно с послание. Приложението има характер на самостоятелна книга и тук ще бъде разгледано отделно.

Засега има данни за следните запазени екземпляри на книжното тяло.

1. Словения, Любляна, Народна и университетска библиотека (Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.) Екземплярът е реставриран и дигитализиран.

Сигнатура и място на съхранение: GS 0 10035, glavno skladište.

2. Библиотека на Хърватската академия за наука и изкуство: Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

3. Библиотека в Реймс. Данните са по печатното издание *Le catalogue des imprimés de la Bibliothèque de Reims*, Reims. Regnier, Imprimeur-Libraire, 1843. Т. 1. Théologie. Jurisprudence, p. 125.

Не е известно дали е съхранен екземплярът.

4. Баварска държавна библиотека (Bayerische Staatsbibliothek, съкратено BSB, наричана *Bibliotheca Regia Monacensis* преди 1919 г.) в Мюнхен.

Сигнатура: P.lat. 395. Екземплярът е дигитализиран.

5. Британска библиотека (British Library) в Лондон.

System number: 000404961. Сигнатура: 856.a.9.

Екземплярът е дигитализиран.

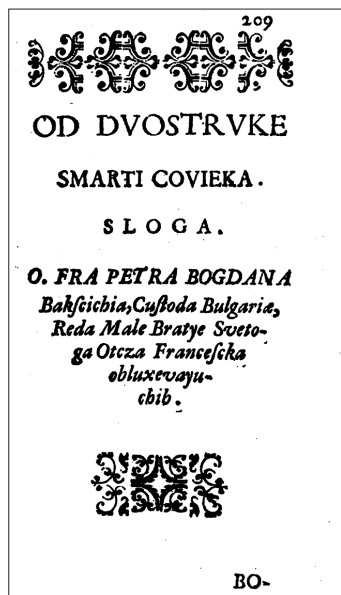
6. Частно притежание на Библиотеката на графовете Маккълсфийлд (The library of the earls of Macclesfield removed from Shirburn Castle, part eight: Theology, Philosophy, Law, and Economics). Екземплярът е продаден на търг от галерия „Сотбис“ в Лондон на 25. X. 2006: 26 OCTOBER 2006 | 10:30 AM BST. THE LIBRARY OF THE EARLS , OF MACCLESFIELD REMOVED FROM SHIRBURN CASTLE, PART EIGHT: THEOLOGY, PHILOSOPHY, LAW, AND ECONOMICS. 25 OCTOBER 2006 - 26 OCTOBER 2006 | 10:30 AM BST LONDON.

В описанието в Католага, съставен във връзка с търга от Giles Gavin McCormick, Петър Богдан е объркан със своя съименник от Албания – Скопския архиепископ Петър Богдани, и му е приписано и съчинението „Четата на пророците“, издадено от албанския автор: „The translator into Bulgarian was the Franciscan Petar, Archbishop of Sofia, author of the *Cuneus prophetarum de Christo*, published in 1685 (modern edition 1977)“. Макормик по-нататък дава своя информация за разпространението на екземпляри от книгата: „There is a copy of the book in Munich (KVK) and in the BL (856.a.9.), but we have found no copies in USA“.⁵⁾

7. Екземпляр в Библиотеката на Манастира на малките братя францисканци в Дубровник се намирал там през лятото на 1983 г., когато неколкратно я посетил и разгледал книгата⁶⁾. Тя беше в четивен, но зле запазен вид, проядена от червейчета. При следващото ми посещение в библиотеката през 2007 г. се оказа, че екземплярът вече не е налице, което беше неприятна изненада и за гвардиана на манастира. Според каталога на францисканеца фра Иноченцо Чулич⁷⁾, публикуван през 1860 г. в Задар, във францисканската библиотека в Дубровник са се намирали и двете отпечатани книги на Петър Богдан (т.е. и книгата от 1638 г., както и книгата от 1643 г.). В каталога заглавието от 1638 г. е отразено под номер 1280 (стр. 227).

8. Екземпляр от книгата се пази в частна колекция в София и е бил разглеждан от д-р Цветан Василев.

9. Има данни за втори екземпляр, съхраняван или пребивавал в България, с който е разполагал Божидар Димитров. В бележка под линия на страни-

Фигура 2

ца 43 Найда Иванова изказва благодарност на Б. Димитров за предоставената ѝ от него възможност да използва книгата за своята работа⁸⁾. Други данни за екземпляра не са изнасяни.

Книгата от 1638 г. съдържа две части. Втората е приложение със собствена титулна страница (която не се пази във всички от екземплярите) и с характер на самостоятелна книга.

Първата част започва с посвещение на чипровския първенец Франческо Марканич (Мърканич?), датирано от 14 юли 1637 г., т.е. деня на св. Бонавентура, както е отбелязал Петър Богдан. То е последвано от бележките на редактора – хърватина Рафаел Левакович. След това е представено съдържанието на книгата по глави, след което е текстът, преведен от Петър Богдан. Той е споделял заблудата на своето време, че автор на съчинението е св. Бонавентура. Днес се знае, че автор е италианецът Джовани де Каули (Giovanni de' Cauli, латинизиран вариант на името е Iohannes de Caulibus).

Това е първата книга, печатана за българските католици. Самото съчинение има много важно място в историята на европейската култура. Съществуват и специални изследвания, които показват, че сцените, свързани с живота на Исус Христос, представени още във фреските на Джото, пресъздават описанията на събитията така, както са представени в тази книга⁹⁾. Следователно тя и днес би могла да служи като пособие, което подпомага разбирането на западното християнско изкуство.

II. Приложението към книгата на Петър Богдан – поемата „Двете смърти на човека“ (или „За двойната смърт“), очевидно е било предвидено за самостоятелна книга и има и изготвена самостоятелна титулна страница.

Титулна страница: (фиг. 2)

Вероятно тази втора част е издадена в едно книжно тяло с предходния текст по икономически причини – липса на възможности за самостоятелно издание. Това приложение съдържа:

1. текст-посвещение на Мария Катичина – братовчедка на автора, датирано: Рим, 26 юли 1637 г., т.е. по различен начин от датирането на първата част, в която посвещението на Франческо Марканич е от 14 юли на същата година;

2. послание към братовчедката вдовица с известно влияние на посланието до Салвина на свети Йероним (Послание XLV, Към Салвина)¹⁰⁾;

3. поема в 140 стиха, които могат да се прочетат в хорей, в строфи катрени и с рима АВAB. Поемата е авторско произведение на Петър Богдан.

III. Втората книга, издадена от Петър Богдан като самостоятелно книжно тяло, е *Blagoskrovischte nebesko Marie Divicze Mayke Boxye / preneseno po G. F. Petru Bogdanu Baksichiu R.M.B. od Obsluxenya Archibiskupu Sardicskomu ili Soffiskomu. Romae: apud Franciscum Monetam, 1643*. В превод заглавието гласи: „Небесното съкровище на Дева Мария, Божия майка / преведено от Петър Богдан Бакшич, Монах от Малките братя, служещ като Сардикийски или Софийски архиепископ“. Основният текст е преводен. Авторът е италианският августинец Андреа Джелсомини (*Andrea Gelsomini*), който е отпечатал книгата в Падуа през 1618 г. на италиански под заглавието *Tesoro celeste della divozione di Maria Vergine Madre di Dio*¹¹⁾.

Титулна страница: (фиг. 3)

Единствен запазен екземпляр засега е открит в Научната библиотека (*Znanstvena knjižnica*) в Дубровник.

Съвременна сигнатура: ZKD

Запазен екземпляр: 429 стр.; 8° (15 cm), с липси.

Книгата е принадлежала в миналото на *Collegium Societatis Iesu Ragusinum* и на *Kraljevska realna gimnazija, Dubrovnik* (на вътрешната страна на предната корица има запис: *Colleg. Ragusini S.J. ex dono Canonici Georgij et Blasij Fratrum Matthaejorum*; съдържа и печат: *Kr. realna gimnazija u Dubrovniku, Stara učiteljska biblioteka. (sign. ZKD: R-134)*.

Под номер 1144 тази книга е записана в Католага на Иноченцо Чулич¹²⁾.

Първо (и единствено) засега описание на книгата е дал Петър Колендич през 1926 г.¹³⁾, който доскоро беше и единственият автор, работил с екземпляр от книгата. От снимката на титулната страница, която е публикувал на стр. 75, както и от описанието, се вижда, че той е използвал същия екземпляр, който сега открихме в Научната библиотека (*Znanstvena knjižnica*) в Дубровник и който е с липси.

Книгата включва:

– титулна страница, която е медна гравюра, особено ценна с изображение то на двата герба в долната част;

– от първия запазен лист (л. 22) започва Посвещение, съставено от Петър Богдан. Вижда се, че липсват първите 21 листа, т.е. 42 страници. Посвещението започва с думите:

„MNOGO CASTNIM, Plemenitim, i vele Posctovanim Gospodi, i Bratij svim, i svakomu Redovnikom, i Karstyanom Darxave nasce staroga Archibiskupata Sardicenskoga, ili Soffiskoga, i ostalim nami od Priftolya Apostolskoga priporučenim Poklon, i Blagosov; od G. Boga“ [„На всички многоуважаеми, благородни и твърде почитани Господа и Братя и на всеки духовник и християнин от Държавата на старата Сардикийска или Софийска архиепископия, и на останалите, препоръчани ни от Апостолическия престол, дар и благослов от Г[оспода] Бога“].

Фигура 3

Следва текст на молитва, който е превод от книгата на Андреа Джелсомини, последван от текста на имприматора (хърватина Бартоломей Кашич), без номерация на листовите и страниците. Вероятно този ред на текстовете е решение на печатарите, които, както се вижда и от обръщението на Петър Богдан към читателите, не са разбирали езика на книгата и всъщност са объркали реда на съставящите текстове. Така че след текста на Джелсомини следва обръщението на Петър Богдан към „доброразположения читател“:

Cztioctu dobristivomu

Koij ove Kgnixicze čtiti budete, stavite na pamet, da oni, kojih yesu sctampali yesu gliudi tugega yezika; zato ako gdi nayti budete koye pomagkanye od slova, nemoytese čuditi, negoli vascom mudrostyu, i razumom, poizpravite, i onieh koj togа ne bi umili učiniti naučite, i mene griesnika malo vridna Bogu, i Mayczi gniegovoy priporučite, à vi svi Bogomilno i zdravo xivite. [Които ще четете тази книга, имайте на ум, че онези, които са печатали, са хора от чужд език; затова, ако някъде намерите липсваща буква, недейте да се чудите, но с вужата мъдрост и разум, поправете, и тези, които това не биха могли да направят, научете, и мене, грешника, малко полезен, на Бога и на неговата Майка препоръчайте, а вие всички живејте богомилно и здраво].

Преди този текст, от обратната страна на л. 25, започва текст, преведен от италиански:

„Prislavnoy Mayczi Boxyoy Mariij Diviczi od Loreta

Fra Andria griscnik, gne naymagni bogoglubni, I nekoristni sluga...”

Молитвата е 12 страници и 10 реда от тринайсетата. След като е означен л. 26, номерирането престава.

Следва Разрешение на цензора Bartolomaeus Kassius Dalmata (Бартоломей Кашич, който тук се е означил и като „Далматинец“) от 23 октомври 1642 г.

Преводът на основния текст на Андреа Джелсомини, разпределен по глави, започва със собствена номерация на всяка от страниците до с. 429. От стр. 425 до стр. 427 е преводът на Литанията към Лоретанската дева, предшествана от надпис *Antiphona* и текста на друга кратка Богородична молитва. На стр. 428 – 429 има молитва към Бога, след която пише SVARHA (т.е. „Край“). Молитвите също се съдържат в изданието на Андреа Джелсомини, наред с други молитви, които Петър Богдан не е включил в своето издание.

IV. В една релация на Петър Богдан от декември 1662 г., открита от Никола Милев във Виенския държавен архив, авторът пише за своите две книги („две малки книжки, преведени от мене и печатани на нашия език“) и споменава, че в България те вече били изчерпани, но той вярвал, че могат да се намерят в Дубровник и би било добре да се преиздадат¹⁴). Това показва, че към тези две книги в българските земи е имало интерес, щом вече са се били изчерпали, а Петър Богдан е преценявал, че има нужда и от нови издания. Т.е. тези книги са били използвани от читатели в България.

V. При положение че книгата от 1638 г., на практика, представлява две книги в едно книжно тяло, след книгата, издадена през 1643 г., би трябвало да очакваме четвърта книга на автора. За такава четвърта книга трябва да се смята откритият засега само в ръкопис на латински език трактат *De antiquitate Paterni soli, et de rebus Bulgaricis* („За древността на бащината земя и за българските дела“), който се съхранява в Библиотека „Естензе“ в гр. Модена в сборник-конволют под сигнатура γ Y 5.8. (Gamma Y 5.8). За откриването на този текст, издирван дълги години, беше съобщено в началото на 2018 г.¹⁵)

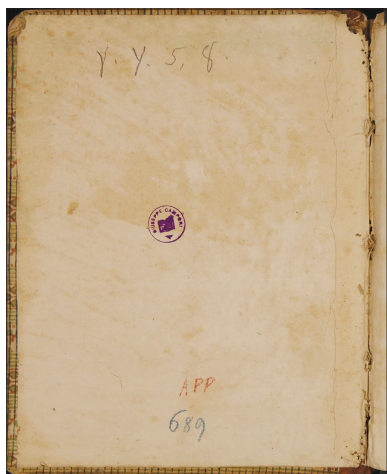
Страница на конволюта със сигнатурата и печат на колекцията Кампори: (фиг. 4)

За съществуването на такава подготвена книга за първи път става известно при публикуването на книгата на банатския българин от Винга Еузебий Ферменджин с ватикански документи, свързани с България, през 1887 г.¹⁶). За ръкопис, подготвен за печат, Петър Богдан говори в две свои релации, включени в изданието на Ферменджин – от 3 март 1669 г. и от 5 август същата година.

В писмото си от 3 март Петър Богдан упоменава своя ръкопис, който е предаден в Конгрегацията, като моли, ако той не бъде отпечатан, да бъде предаден на господин *Gaudentio*, за да не се загуби¹⁷).

В писмо от 5 август 1669 г. Петър Богдан изразява своята благодарност, че написаното от него е дадено на господин *Pastritio*, който да поеме грижата за него, и че имал нареждане от кардинал Алтиери да редактира текста и наново да го представи на кардинала, който да го отпечата¹⁸. Получилият текста е хърватинът Иван Пашрич (латински *Ioannes Pastritius*, италиански *Giovanni Pastrizio*), който от 1659 г. работи в печатницата на Конгрегацията за пропаганда на вярата в Рим, а през 1669 г. става управител на тази печатница¹⁹).

В своята работа във Виенския държавен архив, данните от която обобщава в монографията си от 1914 г., Никола Милев открива още една релация на Петър Богдан, в която има сведения за подготвената за печат книга. Тази релация е от март 1667 г., т.е. предхожда релацията, издадена от Ферменджин (от която става ясно, че ръкописът вече е даден за издаване в печатницата на Конгрегацията за пропаганда на вярата и е в ръцете на Иван Пашрич, който трябва да коригира текста). В по-предшната релация на Петър Богдан, пространно цитирана от Н. Милев, той съобщава, че при посещението си в Италия е носил ръкописа

Фигура 4

във Венеция, където са му поискали 30 скуди за отпечатването, като са му обещавали да му дадат 200 екземпляра от книгата. Тъй като не разполагал с такава сума, той занесъл ръкописа в Рим, като молел Конгрегацията да отпечата ръкописа на свои разноски, тъй като би било много полезно и потребно за потомството „да познава и знае древността на своите“ (*cognoscer e saper l'antichita delli suoi*)²⁰. По-нататък Н. Милев цитира друга открита от него релация, в която Петър Богдан изразява своето безпокойство ръкописът му да не пропадне, защото нямал препис от него²¹. Това свидетелство за липсата на втори екземпляр на текста може би ще се окаже важно при по-нататъшното проучване на съдбата на съчинението.

Така данните, оставени от самия Петър Богдан, водят до 1669 г. като краен момент в историята на неговите усилия да отпечата труда си, и до попадането на ръкописа в ръцете на Иван Пашрич, който в същата година става директор на печатницата на Конгрегацията и който има задачата да нанесе поправки по труда.

Дълги години нищо повече не се знае за съдбата на ръкописа. Едва през 1978 г. Яня Йерков съобщава²², че във Ватиканската апостолическа библиотека се пази ръкопис, на който (както е отбелязано на стр. 99) е попаднал Божидар Димитров. Ръкописът е труден за четене; той съдържа редактиран текст от труда на Петър Богдан до четвъртата глава и въпроси на цензора Иван Пашрич, които засягат 14, 15, 17 и 20 глава. Сигнатурата на ръкописа е *Borg. lat. 485*, текстът е разположен на ff. 207 – 211. Я. Йерков е представила четене на латинския текст на ръкописа. От гледна точка на съдбата на книгата важна е една бележка на Пашрич върху първия лист (207^v), в която той съобщава, че не е имал възможност да коригира целия текст, но наследникът на автора го е отпечатал във Венеция „както беше“, т.е. без поправки (*il suo successore li stampò in Venetia come stava*)²³. Йерков сочи като възможност отпечатването да е дело на Блазиус Койчевич или на Стефан Кнежевич.

През 1979 г. и Божидар Димитров прави съобщение, че е открил във Ватиканския архив ръкопис от 9 страници, написан от хърватския свещеник и филолог Иван Пашрич (т.е. Пашрич – среща се и такова предаване на името), който, по думите на Б. Димитров, „хвърля светлина върху много от въпросите, свързани с труда на Петър Богдан (с. 102)²⁴. Божидар Димитров също е представил четене на латинския текст, заедно с превод на български език. Както Я. Йерков, и Б. Димитров не е публикувал факсимиле на текста.

Откриването на целия текст на ръкописа, за което съобщихме в началото на 2018 г., поставя пред българската наука нова и непозната досега задача. Текстът е преведен и коментиран от д-р Цветан Василев и предстои да бъде представен и на български език.

В печатната поредица от трудове на Петър Богдан, която сме приготвили за печат и която предстои да излезе с финансовата помощ на Фонд „Научни изследвания“ към МОН²⁵), се представя и този труд на Петър Богдан, който се оказва много по-значителен по обем от очакванията, а проучването му е задача, която вероятно ще занимава поколения изследователи.

Благодаря изключително много на своите колеги, които ми помогнаха с редактиране, оформяне и подготовка на текстовете. Особено съм задължена на проф. Маргарет Димитрова (научен редактор и на този текст), доц. Лъчезар Перчеклийски и разбира се, на д-р Цветан Василев, който пое изключителното предизвикателство да представи текста на подготвения за печат преди повече от 350 г. от Петър Богдан новооткрит ръкопис.

БЕЛЕЖКИ

1. Петар Колендић. Софијски надбискуп фра Петар Богдан Бакшић. – Гласник Скопског научног друштва. Glasnik Skopskog naučnog društva. 2 (1926) 1/2, стр. 67–92.
2. Janja Jerkov-Kapaldo. Tanatologia negativa in una poezia Bulgara del Seicento. – Europa Orientalis 3 (1984), p. 33.
3. В превод: Форма на авторовото име: Петар Богдан Бакшич; на стр. 209 – 226 приложение в стихове „За двойната смърт на човека“/ слога (поема) от о. Фра Петар Богдан; стр. 211 – 215 – посвещение на Мария Катичина. Оригинална пергаментна подвързия; листовите в горния десен край са изгризани от червеи; непълен екземпляр, липсват стр. 217 – 218.
4. Колендић. Софијски надбискуп, p. 73.
5. Giles Gavin McCormick. Further Books from the Library of The Earls of Macclesfield CATALOGUE 1459 Item 80; Fludd. MAGGS BROS. LTD. 2012 (книгата на Петър Богдан е под номер 34).
6. Тогава ми съобщиха, че по данни на манастирските записи в библиотеката някога се е намирал и един ръкопис на Петър Богдан, който не е наличен и за съдбата на който нищо не се знае.
7. Biblioteca di fra Innocenzo Ciulich nella libreria de RR PP frecescani di Ragusa. Zara, Dalla Tipografia Governiale, 1860.
8. Найда Иванова. Илирийският език на южните славяни в българското книжовноезиково развитие през XVII век. – В: Годишник на СУ. ФСФ, т. 78/1, кн. I. Езикознание. За 1984 г. София, 1988, 34 – 93 (Част I).

9. Срв. Emile Mâle. Religious art in France: The late Middle Ages. A study of medieval iconography and its sources (5 ed.). Princeton, NJ: Princeton University Press, 1986, pp. 26 – 48.
10. Sancti Eusebii Hieronymi stridonensis presbyteri epistolæ secundum ordinem temporum ad amussim digestæ et in quattuor classes distributæ. Epistola LXXIX. Ad salvinam. <http://brennus.bluedomino.com/latinweb/Mediaevum/Hiero150.htm#x079p01> / visited Sept. 10 2019.
11. Tesoro celeste della diuozione di Maria Vergine madre di Dio. Nel quale con bellissima dottrina de' santi padri, e con varij essempli, raccolti da graui scrittori si dimostra, quanto gioui ... l'essere vero diuoto della vergine santissima. Opera del R. P. maestro fr. Andrea Gelsomini da Cortona ... In Padova : per Pietro Paolo Tozzi, 1618
12. Biblioteka di fra Innocenzo Ciulich nella libreria de RR PP frecescani di Ragusa, стр. 2012.
13. Петар Колендић. Софијски надбискуп фра Петар Богдан Бакшић, стр. 88 – 91.
14. Никола Милев. Католишката пропаганда в България през XVII век. Историческо изследване с приложения. София, Царска придворна печатница, 1914, стр. 117. Тук Н. Милев се е позовал на Staatsarch[iv], Bulg[aria], I, f. 41 – 44.
15. Лилия Илиева. Открит е първият трактат върху българската история: Петър Богдан, за древността на бащината земя и за българските неща. – Балканистичен форум, XXVII, 2018, No: 1, стр. 98 – 103.
16. Цитат по Eusebius Fermendžin. Acta Bulgariae ecclesiastica ab a. 1565 usque ad a. 1799. Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium. Volum XVIII. Zagrabiae: Ex officina Societatis Typographicae, 1887.
17. „se non si stamperà, la consegni nelle mani del Signor Gaudentio, acciò non si perda“, цитат по Eusebius Fermendžin. Acta Bulgariae ecclesiastica ab a. 1565 usque ad a. 1799, стр. 279.
18. „Rendo gratie infinite a V. S. Illma, ch` habbia dato il ordine al Signor Pastritio d` abboccarsi con Signor cardinale Altieri per quella mia scrittura, quale m` avisa, che habbi havivo l` ordine da medesimo Signor cardinale d` aggiuatarla e di novo mostrarla al Signor cardinale, che la farebbe stampare; per questo humilmente prego anco V. S. Ilma, si degni ancor lei spender in questo sua autorità et favorir questa opera per beneficio commune in queste parti...“ Писмото е издадено в Eusebius Fermendžin. Acta Bulgariae ecclesiastica ab a. 1565 usque ad a. 1799, стр. 279 – 280.
19. Ivan Golub. Život i djelo Ivana Paštrića. – Crkva u svijetu, vol. 23, br. 3, 1988, стр. 219 – 228, и по-специално стр. 220. <https://hrcak.srce.hr/85782> [02.09.2019].
20. Никола Милев. Католишката пропаганда в България през XVII век. Историческо изследване с приложения. София, Царска придворна печатница, 1914, стр. 118. Тук Н. Милев цитира Staatsarch[iv], Bulg[aria], II, f. 284 – 285.
21. Тук Милев цитира Staatsarch[iv], Bulg[aria], II, f 312, както и цитираното по-горе от нас писмо, публикувано от Ферменджин, в което Петър Богдан

също се безпокои ръкописът да не се загуби, но не упоменава, че няма друг екземпляр от текста.

22. Janja Jerkov. Un fragment inedit de l'histoire de la Bulgarie de Petăr Bogdan Bakšič. – *Etudes Balkaniques*, n.1, XIV (1978), pp. 98 – 109.
23. Ibidem, p. 100.
24. Божидар Димитров. За Историята на София и България от Петър Богдан – Исторически преглед XXXIX (1979), кн. 1, с. 102 – 108.
25. Проект „Гутенберговата революция и българите“, договор 10/9 от декември 2016 г.

ЛИТЕРАТУРА

- Димитров, Б. (1979). За Историята на София и България от Петър Богдан. – *Исторически преглед XXXIX* (1979), кн. 1, с. 102 – 108.
- Иванова, Н. (1988). Илирийският език на южните славяни в българското книжовноезиково развитие през XVII век. – В: *Годишник на СУ. ФСФ*, т. 78/1, кн. I. Езикознание. За 1984 г. София, 1988, 34 – 93 (Част I).
- Петар Колендић, П. (1926). Софијски надбискуп фра Петар Богдан Бакшић. – *Гласник Скопског научног друштва. Glasnik Skopskog naučnog društva*. 2 (1926) 1/2, с. 67 – 92.
- Милев, Н. (1914). *Католиката пропаганда в България през XVII век. Историческо изследване с приложения*. София: Царска придворна печатница, 1914, с. 117.

REFERENCES

- Golub, I. (1988). Život i djelo Ivana Paštrića. *Crkva u svijetu*, vol. 23, br. 3, 1988, с. 219 – 228 <https://hrcak.srce.hr/85782> [02.09.2019].
- Dimitrov, B. (1979). Za Istoriyata na Sofiya i Balgariya ot Petar Bogdan – *Istoricheski pregled XXXIX* (1979), kn. 1, s. 102 – 108.
- Ivanova, 1988: Ivanova, N. Iliryskiyat ezik na yuzhnite slavyani v balgarskoto knizhovnoezikovo razvitie prez XVII vek. – V: *Godishnik na SU. FSF, t. 78/1, kn. I. Ezikoznanie*. Za 1984g. Sofia, 1988, 34 – 93 (Chast I).
- Jerkov-Kapaldo, J. (1978). Un fragment inedit de l'histoire de la Bulgarie de Petăr Bogdan Bakšič. – *Etudes Balkaniques*, n.1, XIV (1978), pp. 98 – 109.
- Jerkov-Kapaldo, J. (1984). Tanatologia negativa in una poezia Bulgara del Seicento. *Europa Orientalis* 3 (1984), p. 33.
- Kolendich, P. (1926). Sofijski nadbiskup fra Petar Bogdan Bakshih. – *Glasnik Skopskog naučnog drushtva*. Glasnik Skopskog naučnog društva. 2 (1926) 1/2, pp. 67 – 92.

- McCormick, G. G. (2012). *Further Books from the Library of The Earls of Macclesfield Catalogue* 1459 Item 80; Fludd. Maggs Bros. LTD.
- Mâle, E. (1986). *Religious art in France: The late Middle Ages. A study of medieval iconography and its sources (5 ed.)*. Princeton: NJ: Princeton University Press, 1986.
- Milev, N. (1914). *Katolishkata propaganda v Bulgariya prez XVII vek. Istorichesko izsledvane s prilozheniya*. Sofia: Tsarska pridvorna pechatnitsa, 1914, p. 117.
- Fermendžin, E. (1887). *Acta Bulgariae ecclesiastica ab a. 1565 usque ad a. 1799*. Zagrabiae: Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium. Hartman.
- Chulich (1860). *Biblioteca di fra Innocenzo Ciulich nella libreria de RR PP frecescani di Ragusa*. Zara, Dalla Tipografia Governiale.

A SURVEY OF EXTANT COPIES OF PETAR BOGDAN'S (PETRUS DEODATUS) WRITINGS (PUBLISHED OR PREPARED FOR PUBLICATION)

Abstract. The paper presents the extant copies of the four books, prepared by Petar Bogdan for publishing: 1. The book in so-called Illyrian under the titel [in translation: *Meditationes S. Bonaventurae, id est theophilic meditations on the mystery of the redemption of mankind*, by St. Bonaventura, translated to Illyrian by Petăr Bogdan Bakšić, custos of Bulgaria and belonging to the Order of Friars Minor Observants of St. Francis]. Rome, 1638. 2. The appendix to the book is a poem on the two deaths of man, meant to be published separately. 3. The book in so-called Illyrian under the titel [in translation: "The celestial treasure of Virgin Mary, the Mother of God, translated by Petăr Bogdan Bakšić, a monk belonging to the Franciscan Order of Friars Minor, archbishop of Sardica or Sofia]. The book was published in 1643 in Rome. The fourth book prepared by the author for publication is known only in manuscript. It is a treatise written in Latin and entitled *De antiquitate Paterni soli, et de rebus Bulgaricis* [On the antiquity of the fatherland and on the deeds of the Bulgarians]. The manuscript is kept in Estense Library in Modena (Italy).

Keywords: Old Bulgarian books; Seventeenth century; Bulgarian Catholics; Petar Bogdan Deodatus

✉ **Prof. Dr. Liliya Ilieva**
South-West University "Neofit Rilski"
Blagoevgrad, Bulgaria
E-mail: lilia.ilieva@swu.bg